

بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران و عوامل فردی مرتبط با آن

• معصومه ولی‌زاده^۱

کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی واحدهای دانشگاه آزاد استان مازندران و عوامل فردی مرتبط با آن است. روش پژوهش، پیمایشی - تحلیلی است. اطلاعات از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده و جامعه نمونه پژوهش ۱۲۵ نفر از اعضای هیأت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران می‌باشند.

برای بررسی ارتباط متغیرهای رفتار اطلاع‌یابی و متغیرهای فردی از آزمون‌های مختلف آماری بسته به نوع متغیرها استفاده شده است. متغیرهای عوامل فردی با متغیرهای رفتار اطلاع‌یابی مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج آزمون‌هایی که پی - ولیو آنها کمتر از سطح معنادار ۰/۰۵ و ۰/۰۱ بود، به‌عنوان متغیرهای مرتبط برگزیده شدند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که افزایش کیفیت تدریس (۷۹/۲ درصد) مهم‌ترین انگیزه برای اعضای هیأت علمی از جست‌وجوی اطلاعات به‌شمار می‌رود؛ پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه اطلاع‌رسانی (۸۵/۶ درصد) بیشترین منبع مورد نیاز شبکه اطلاع‌رسانی؛ و اینترنت (۸۸ درصد) مهم‌ترین مجرای مورد استفاده برای جامعه پژوهشی است. علاوه بر آن خرید (۹۷/۶ درصد) مهم‌ترین شیوه دریافت اطلاعات است و همچنین موجود نبودن منبع در کتابخانه محل کار و فقدان نظام امانت بین کتابخانه‌های مهم‌ترین مانع دستیابی به اطلاعات برای جامعه مورد مطالعه است.

در پاسخ به سؤال پژوهش درباره رابطه معنادار بین متغیرهای عوامل فردی با رفتار اطلاع‌یابی، نتایج آزمون‌ها نشان داد که:

- انگیزه‌های دریافت اطلاعات با عوامل فردی میزان تحصیلات، وضع تأهل و سابقه کار رابطه آماری معناداری دارد؛
- ساعات اطلاع‌یابی با عوامل فردی میزان تحصیلات، وضع تأهل، سابقه کار و کمبود وقت رابطه آماری معناداری دارد؛
- نوع منبع با عوامل فردی سابقه کار و وضع تأهل رابطه آماری معناداری دارد؛
- منابع دستیابی به اطلاعات با عوامل فردی رتبه علمی، میزان تحصیلات، محل اخذ مدرک، وضع تأهل، سابقه کار، تسلط به زبان خارجی و کمبود وقت رابطه آماری معناداری دارد؛
- مجاری دستیابی به اطلاعات با عوامل فردی رتبه علمی، سال اخذ مدرک، وضع تأهل، سابقه کار، تسلط به زبان خارجی و کمبود وقت رابطه آماری معناداری دارد؛
- چگونگی آگاهی از منبع با عوامل فردی رتبه علمی، میزان تحصیلات، محل اخذ مدرک، وضع تأهل، سابقه کار، تسلط به زبان خارجی و کمبود وقت رابطه آماری معناداری دارد.

کلید واژه‌ها: رفتار اطلاع‌یابی، اعضای هیأت علمی، دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران

مقدمه

می‌شود، به گونه‌ای که در حال حاضر پدیده‌ای به نام انفجار اطلاعات به‌وجود آمده است. محقق بدون اطلاعات تنهاست و ارتباط او با آنها که پیش از وی در این راه گام نهاده‌اند، بر قرار نمی‌شود. بنابراین انجام هر نوع فعالیتی اعم از تحقیقاتی، برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و نظایر آن منوط به دسترس بودن منابع علمی و اطلاعات در زمینه‌های مورد نظر است.

مقالات علمی و فنی، گزارش‌های تحقیقاتی، نشریات و کتاب‌های متنوعی در سطح جهان منتشر می‌شود. علاوه بر افزایش کمی منابع علمی، تنوع و اشکال مختلف اطلاعات، نیز درخور اهمیت است. به دلیل حجم فزاینده اطلاعات در این دوران، یکی از مسائل

انسان‌ها از اولین لحظات زندگی در حال تلاش و تکاپو بوده‌اند. دلایل مختلفی برای این تلاش وجود دارد، عده‌ای در جست‌وجوی نان، عده‌ای برای کسب نام و برخی در پی مجموعه‌ای از خواسته‌ها بوده‌اند. انسان‌ها برای تأمین این نیازها به تلاش و تکاپو برمی‌خیزند. یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشر دسترسی به اطلاعات است و تا اطلاعات وجود نداشته باشد، امکان تأمین هیچ‌یک از نیازهای بشری وجود ندارد. پس می‌توان گفت که اطلاعات مادر تمام نیازهای بشر می‌باشد (مهرداد، ۱۳۷۹، ص ۱۱۳). در این عصر اطلاعات به‌صورت فزاینده‌ای تهیه، تولید و به اشکال گوناگون و پیچیده‌ای منتشر

یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشر دسترسی به اطلاعات است و تا اطلاعات وجود نداشته باشد، امکان تأمین هیچ‌یک از نیازهای بشری وجود ندارد

مهم توزیع اطلاعات بر اساس نیاز واقعی کاربران است. برای تأمین نیازهای اطلاعاتی کاربران باید رابطه‌ی نیاز اطلاعاتی آنان با حرفه و شغل و علل نیاز آن به اطلاعات و مشخصات و موقعیت حرفه‌ای آنها مورد بررسی قرار گیرد (آرتسون، ۱۳۷۳، ص ۷۵). نیازهای اطلاعاتی فرد را ناگزیر از قرار گرفتن در مجراهای اطلاعاتی می‌کند که این امر به پیدایش رفتار اطلاع‌یابی و آگاهی از منابع منجر می‌شود. از آنجاکه رسالت هر نظام اطلاع‌رسانی تسریع بهره‌گیری از اطلاعات از سوی کاربران است، از این رو شناخت کاربران، نیازهای آنان و روش‌هایی که برای کسب اطلاعات به کار می‌گیرند، ضروری است. بنابراین شناخت رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی به‌مثابه یکی از بزرگ‌ترین گروه‌های کاربر از اطلاعات ضروری به‌نظر می‌رسد.

بیان مسئله

امروزه حوزه پژوهش‌ها هر لحظه پهناورتر می‌شود، اما پژوهشگران از نتایج هزاران تحقیق دیگر در رشته تخصصی خود بی‌اطلاع‌اند و قادر نیستند جملگی آنها را بیابند، بخوانند و به‌خاطر بسپارند (ابرامی، ۱۳۷۳، ص ۹۷). کتابداران و اطلاع‌رسانان نقش مهمی در ارائه اطلاعات موردنیاز متخصصان برعهده دارند. امروزه مراکز اطلاع‌رسانی با بهره‌گیری از تجهیزات و فناوری‌های جدید برآند تا خدمات بهتر و مفیدتری را به کاربران عرضه کنند. از آنجاکه اعضای هیئت علمی نقش مهمی برای پیشبرد اهداف علمی کشور به‌عهده دارند، استفاده صحیح این گروه از اطلاعات نقش اساسی در انجام وظایف و در نهایت پیشرفت امر آموزش و پژوهش دارد. باید نیازهای اطلاعاتی آنان را شناخت، نحوه انتخاب، دسترسی و استفاده از منابع

اطلاعاتی را شناسایی کرد، همچنین عواملی را که موجب می‌گردد، گروهی از اعضای هیئت علمی به مدارک چاپی علاقه‌مند باشند یا گروهی دیگر به منابع پیوسته روی آورند، بررسی کرد و نیز مواردی را که باعث می‌شود که عده‌ای از امکانات موجود بهره‌ای نگیرند، درحالی‌که نیازهای اطلاعاتی آنان نیز باید به‌گونه‌ای برطرف شود، بازساخت (نوشین‌فرد، ۱۳۸۲، ص ۴). طبق قانون مورز «زمانی‌که مشکلات بازیابی اطلاعات بیش از مشکلاتی باشد که از عدم دسترسی به اطلاعات ناشی می‌شود، فرد ترجیح می‌دهد که از نظام بازیابی اطلاعات استفاده نکند». (بابایی، ۱۳۸۲، ص پ). در اغلب موارد کاربران و عدم توانایی آنان در استفاده از امکاناتی که از طریق خدمات اطلاعاتی عرضه می‌شود، از بزرگ‌ترین موانع توسعه مبادله علمی است. برآویک معتقد است که اگر افراد ندانند چگونه اطلاعات موردنیاز برای حل یک مسئله را پیدا کنند، در کارشان دچار مشکل خواهند شد. بنابراین ضروری است که برای سرعت بخشیدن به امر

از آنجاکه رسالت هر نظام اطلاع‌رسانی تسریع بهره‌گیری از اطلاعات از سوی کاربران است، از این‌رو شناخت کاربران، نیازهای آنان و روش‌هایی که برای کسب اطلاعات به کار می‌گیرند، ضروری است

چالوس، قائمشهر و سوادکوه قرارداد. از این افراد ۱۴۰ نفر به روش نمونه‌گیری نظام‌مند انتخاب شد. نوع تحقیق کاربردی و روش تحقیق، پیمایشی - تحلیلی است.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از جمع‌آوری و تنظیم داده‌ها برای پاسخ‌گویی به سؤالات پژوهش و نیل به اهداف تحقیق از روش آزمون استفاده گردید. در این راستا بر حسب شرایط و نوع متغیرهای مورد بررسی از آزمون‌های مختلف آماری شامل آزمون تی من ویتنی، مجذور کای و آنالیز واریانس استفاده شده است.

پیشینه تحقیق در ایران

در ایران شربت ملکی در (۱۳۸۱) با استفاده از روش پیمایشی تحقیقی درباره رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات انجام داد و به این نتیجه رسید که روزآمد کردن اطلاعات، اولین انگیزه جست‌وجوی اطلاعات، نشریات تخصصی بیشترین منبع مورد نیاز، کتابخانه شخصی مهم‌ترین مجرای اطلاعاتی مورد نیاز و استفاده از برگه‌دان کتابخانه‌ها مهم‌ترین منبع دستیابی به اطلاعات و خرید مهم‌ترین شیوه دریافت منابع اطلاعات اعضای هیئت علمی مورد مطالعه است.

محمد علیپور در ۱۳۸۲ در تحقیقی با عنوان «بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران» انجام داد. بر اساس نتایج این پژوهش، افزایش کیفیت تدریس انگیزه جست‌وجوی اطلاعات است، کتاب‌های تخصصی خارجی بیشترین منبع مورد نیاز، کتابخانه شخصی مهم‌ترین مجرای اطلاعاتی مورد استفاده، استفاده از رایانه در کتابخانه مهم‌ترین منبع دستیابی به اطلاعات و کمبود کتابخانه‌های تخصصی خارجی مهم‌ترین مانع دستیابی به اطلاعات برای جامعه مورد مطالعه است.

میرزایی طولارودی در تحقیق «بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات در استفاده از وب جهان‌گستر» در ۱۳۸۲ به این نتیجه رسید که جامعه مورد پژوهش بیشتر برای کارهای پژوهشی و دستیابی به اطلاعاتی که در منابع چاپی

بهره‌گیری اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، روش‌هایی که برای کسب اطلاعات به کار می‌گیرند و نیز منابع مورد استفاده ایشان مطالعه شود. از این‌رو تحقیق حاضر در نظر دارد که رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی واحدهای دانشگاه آزاد استان مازندران و عوامل فردی مرتبط با آن را مورد بررسی قرار دهد.

سؤالات پژوهش

اعضای هیئت علمی مورد پژوهش

۱. با چه اهدافی از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند؟
۲. از کدام منابع اطلاعاتی بیشتر استفاده می‌کنند؟
۳. از چه مجراهایی برای دستیابی به اطلاعات استفاده می‌کنند؟
۴. منابع اطلاعاتی را بیشتر از چه طریقی دریافت می‌کنند؟
۵. چگونه از منابع اطلاعاتی آگاه می‌شوند؟
۶. دلایل عدم استفاده آنان از منابع اطلاعاتی چیست؟
۷. کدام‌یک از عوامل فردی با رفتار اطلاع‌یابی جامعه مورد پژوهش رابطه آماری معناداری دارند؟

تعریف‌های عملیاتی

رفتار اطلاع‌یابی. واژه رفتار اطلاع‌یابی شامل جمع‌آوری، دریافت و انتقال اطلاعات است. اما رفتار اطلاع‌یابی شامل جنبه‌های مختلفی مانند انگیزه‌ها و اهداف جست‌وجوی اطلاعات؛ ماهیت و نوع اطلاعات مورد جست‌جو؛ روش‌ها و ابزار دستیابی به اطلاعات؛ شناسایی، جست‌جو و کسب اطلاعات مورد نیاز؛ رفتارهای ارتباطی؛ و استفاده از کتابخانه است (سری دهان، ۱۹۸۹). در پژوهش حاضر متغیرهای رفتار اطلاع‌یابی عبارت است از: مجموعه عواملی که در شکل‌گیری فرآیند جست‌وجوی اطلاعات مؤثرند، مانند اهداف، اطلاعات، تعداد ساعات اطلاع‌یابی، نوع اطلاعات مورد جست‌جو، نوع منابع اطلاعاتی مورد استفاده، روش‌ها و کانال‌های دستیابی به اطلاعات، نحوه آشنایی اعضای هیئت علمی با منابع اطلاعاتی مورد نیاز و روش‌های بهره‌گیری از منابع.

اعضای هیئت علمی. افرادی که با مدرک کارشناسی ارشد، دکتری و بالاتر و با رتبه علمی مربی، استادیار، دانشیار و استاد به صورت تمام‌وقت مشغول تدریس پژوهش یا پژوهش هستند.

مجاری دستیابی به اطلاعات. مجاری دستیابی به منابع اطلاعاتی شامل کتابخانه شخصی، کتابخانه دانشگاه محل خدمت یا سایر کتابخانه‌ها، کتابفروشی‌ها، مشورت با همکاران و متخصصان داخلی، مشورت با همکاران و متخصصان خارجی، حضور در گردهمایی‌های تخصصی داخلی و خارجی، عضویت در انجمن‌های علمی و تخصصی، شبکه‌های اطلاع‌رسانی و اینترنت است.

عوامل فردی. عوامل فردی در این پژوهش عبارت است از: رتبه علمی، میزان تحصیلات، جنسیت، سن، سال اخذ مدرک، محل اخذ مدرک، وضع تأهل، سابقه کار، تسلط به زبان خارجی.

جامعه و روش پژوهش. جامعه مورد پژوهش شامل اعضای هیئت علمی شاغل در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران است. این واحدها در شهرهای ساری، بابل، آمل، نور، تنکابن، نوشهر و

امروزه مراکز اطلاع‌رسانی با بهره‌گیری از تجهیزات و فناوری‌های جدید برآنند تا خدمات بهتر و مفیدتری را به کاربران عرضه کنند

کیفیت تدریس است.

مجید و کاظم در ۲۰۰۰ در پژوهشی، رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه بین‌المللی اسلامی مالزی را مورد مطالعه قرار داده و به این نتیجه رسیدند که کتاب‌ها مهم‌ترین منابع برای دسترسی به اطلاعات‌اند و در این زمینه گزارش‌ها و پایگاه‌ها در رتبه‌های بعدی قراردارند. طبق این پژوهش البته افراد قبل از هر چیز برای یافتن منابع اطلاعاتی خود به مجموعه‌های شخصی‌شان مراجعه می‌کنند. ام‌هوآدر ۲۰۰۱ در پژوهش «رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی گروه علوم اجتماعی بدون در نظر گرفتن ملیت» به این نتیجه رسید که بسامد استفاده از اطلاعات در زمینه کاری و آرشو مواد به اعتبار منابع اطلاعاتی بستگی دارد. همچنین جامعه پژوهش ارتباط الکترونیکی را بر ارتباطات رودر رو و مصاحبه ترجیح می‌دهد و ارتباط الکترونیکی کم‌هزینه و راحت‌تر است.

یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل آنها

در این پژوهش ابتدا ویژگی‌های فردی اعضای هیئت علمی واحدهای دانشگاه آزاد استان مازندران از لحاظ جنسیت، سن، درجه تحصیلی، درجه دانشگاهی، سابقه کار، وضع تأهل، میزان آشنایی با زبان خارجی و غیره مورد مطالعه قرار گرفته، سپس جنبه‌های مختلف رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی مورد پژوهش از قبیل انگیزه‌ها و هدف آنها از جست‌وجوی اطلاعات، نوع و میزان استفاده آنها از منابع اطلاعاتی، مجاری اطلاعاتی که مورد استفاده آنها قرار می‌گیرد، و شیوه‌های دریافت منبع اطلاعاتی بررسی شد. به منظور یافتن رابطه‌های آماری بین متغیرهای فردی با متغیرهای معرف رفتار اطلاع‌یابی آزمون‌های آماری صورت گرفت. آزمون‌های آماری انجام‌شده برای تعیین این ارتباطات برحسب نوع متغیرها تعیین گردیده است، به‌نحوی که بررسی ارتباط بین دو متغیر کیفی از طریق آزمون‌های مجذور کای و دقیق فیشر (برحسب شرایط موجود) و ارتباط بین یک متغیر کمی و یک متغیر کیفی برحسب تعداد حالت‌های متغیرهای کیفی از آزمون‌های تی - من ویتنی، آنالیز واریانس و کروسکال - وایس بررسی شده است. در جدول‌های ارائه‌شده در این بخش برای پرهیز از طولانی شدن جداول از ذکر نوع آزمون و میزان ملاک محاسبه‌شده خودداری گردیده و فقط نام متغیرهایی که ارتباط آماری بین آنها وجود داشته است، به‌همراه سطح معناداری (۰/۰۵، ۰/۰۱) آورده شده است.

اهداف استفاده از منابع اطلاعاتی

جدول یک مبین هدف جامعه پژوهش از منابع اطلاعاتی است. طبق این جدول ۷۹/۲ درصد از جامعه آماری افزایش کیفیت تدریس و ۶۰/۸ درصد کسب وجهه علمی را هدف خود از جست‌وجوی اطلاعات عنوان کردند. فقط یک‌چهارم از افراد مورد پژوهش روزآمد کردن و حل مسئله علمی را هدف خود اعلام کردند.

میزان استفاده از منابع اطلاعاتی

در بررسی میزان استفاده از منابع اطلاعاتی از سوی جامعه مورد

محلی منتشر نشده از شبکه جهانی وب استفاده می‌کنند و یادگیری آنان بیشتر از طریق دوستان بوده است. همچنین پژوهشگران بیشتر از موتورهای کاوش راهنما همانند «یاهو» و موتورهای کاوش موضوعی مانند اکسایت^۲ تمایل بیشتری نشان دادند. مهم‌ترین مشکلات آنان در دستیابی به اطلاعات شبکه جهانی وب، نداشتن حساب بانکی در اینترنت و در نتیجه عدم توانایی در پرداخت هزینه منابع اطلاعاتی بوده است.

نوشین فرد در ۱۳۸۲ در پایان‌نامه دکتری خود به بررسی عوامل مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی مراکز پژوهشی کشور پرداخت. وی متذکر شده است که عوامل موردنظر در این پژوهش، عوامل فردی محیطی هستند که عوامل محیطی خود شامل عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که درصد عوامل فردی مرتبط با متغیرهای رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت موردپژوهش بیش از درصد عوامل محیطی مرتبط با آن است. از عوامل محیطی درصد عوامل اقتصادی مرتبط با متغیرهای رفتار اطلاع‌یابی بیش از عوامل اجتماعی و فرهنگی است.

یونسی نادری نیز در ۱۳۸۳ در تحقیق «بررسی رفتار اطلاع‌یابی مراجعه‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی» که زیر نظر اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی تهران صورت گرفت، اولین انگیزه در کسب اطلاعات را افزایش معلومات عنوان کرد. بر اساس این پژوهش کتابخانه‌های عمومی بیش از سایر کتابخانه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد و مراجعه‌کنندگان برای دستیابی به اطلاعات بیشتر از کتابدار کمک می‌گیرند. مهم‌ترین منبع مورد استفاده جامعه آماری کتاب است. از مشکلات و موانع موجود کمبود مواد سمعی - بصری، کمبود کتاب، دوربودن کتابخانه و کمبود کتابدار متخصص است.

پیشینه تحقیق در خارج

ادوارد لاماند و آتولانج ماتشو در ۱۹۹۹ در تحقیق «بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی در دانشکده بوتسوانا» به این نتیجه رسیدند که پژوهشگران دانشکده علوم دانشگاه بوتسوانا به مجلات و کتاب‌های درسی بیشتر وابسته‌اند و از منابع کتابخانه مرکزی دانشگاه بوتسوانا بیشتر استفاده می‌کنند و مهم‌ترین انگیزه برای جست‌وجوی منابع اطلاعاتی بالا بردن

زمانی که مشکلات بازیابی اطلاعات
بیش از مشکلاتی باشد که از
عدم دسترسی به اطلاعات ناشی
می‌شود، فرد ترجیح می‌دهد که از
نظام بازیابی اطلاعات استفاده نکند

آن به ترتیب فقدان امانت بین کتابخانه‌ای با ۳۴/۴ و دور بودن از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی با ۳۲ درصد است. کمترین درصد جامعه مورد پژوهش فقدان توانایی مالی را دلیل عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی عنوان کرده‌اند.

پژوهش، جدول شماره دو نشان می‌دهد که پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه اطلاع‌رسانی، نشریات تخصصی داخلی و خارجی، و کتاب‌های تخصصی داخلی و خارجی به ترتیب با ۸۵/۶، ۶۹/۶ و ۶۱/۶ درصد مهم‌ترین منابع اطلاعاتی مورد استفاده است. چکیده‌نامه‌ها کم‌اهمیت‌ترین منبع اطلاعاتی محسوب می‌شود.

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی انگیزه‌های جامعه پژوهشی از جست‌وجوی اطلاعات

درصد	فراوانی	انگیزه‌ها و اهداف
۷۹/۲	۹۹	افزایش کیفیت تدریس
۶۰/۸	۷۶	کسب وجهه علمی
۴۲/۴	۵۳	روزآمد کردن اطلاعات
۲۷/۲	۳۴	حل مسئله علمی
۲۱/۶	۲۷	انتشار مطالب علمی

میزان استفاده از مجراهای اطلاعاتی

جدول شماره سه نشان می‌دهد که در میان مجراهای اطلاعاتی، شبکه اطلاع‌رسانی و اینترنت با ۸۸ درصد بیشتر از دیگر مجراها استفاده شده است و پس از آن کتابخانه‌های شخصی با ۷۹/۲ و حضور در گردهمایی‌های علمی و تخصصی داخلی و خارجی با ۵۴/۴ درصد مورد استفاده قرار می‌گیرد.

شیوه‌های دریافت منابع اطلاعاتی

طبق جدول شماره چهار جامعه مورد پژوهش از خرید مواد با ۹۷/۶ درصد بیش از سایر شیوه‌ها برای دریافت منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند. پس از آن به ترتیب امانت با ۳۷/۶، اشتراک با ۳۶/۸ و هدیه با ۱۶ درصد در مراتب بعدی قرار گرفته‌اند.

نحوه آگاهی از منابع اطلاعاتی مورد استفاده

بر اساس جدول شماره پنج، شبکه‌های اطلاع‌رسانی با ۶۸/۸ و انجمن‌های علمی و تخصصی با ۶۴/۸ درصد بیشترین منبع اطلاعاتی مورد استفاده جامعه پژوهشی است. کمترین منبع اطلاعاتی برای این جامعه منابع نقد و بررسی با ۱۰/۴ درصد است.

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی منابع مورد استفاده جامعه پژوهشی برای دستیابی به اطلاعات

درصد	تعداد	منابع مورد نیاز
۸۵/۶	۱۰۷	پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه اطلاع‌رسانی
۶۱/۶	۷۷	کتاب‌های تخصصی داخلی و خارجی
۳/۲	۴	چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها
۳۱/۲	۳۹	استانداردهای تخصصی، کاتالوگ، بروشور
۱۷/۶	۲۲	فهرست مقالات و کتاب‌شناسی‌ها
۳۱/۲	۳۹	اسناد و مدارک علمی و گزارش‌های جوامع علمی
۱۳/۶	۱۷	پایان‌نامه‌ها
۶۹/۶	۸۷	نشریات تخصصی داخلی و خارجی
۴	۵	دایرةالمعارف‌ها
۴/۸	۶	مواد دیداری و شنیداری

دلایل عدم دسترسی جامعه پژوهشی به منابع اطلاعاتی

اطلاعات جدول شماره به دلایل عدم استفاده افراد جامعه مورد پژوهش از منابع اطلاعاتی اختصاص دارد. مهم‌ترین مشکل در دستیابی به اطلاعات موجود، نبودن منبع در کتابخانه با ۶۰/۸ درصد و پس از

برای دستیابی به اطلاعات اکثر جامعه مورد پژوهش از پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه اطلاع‌رسانی استفاده می‌کنند و تعداد معدودی از آنها از چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها برای دستیابی به اطلاعات استفاده می‌کنند

جدول شماره ۳. توزیع فراوانی مجراهای مورد استفاده جامعه پژوهشی در دستیابی به اطلاعات

مجرای کسب اطلاعات	تعداد	درصد
کتابخانه‌های شخصی	۹۹	۷۹/۲
کتابخانه دانشگاهی محل خدمت	۵۴	۴۳/۲
سایر کتابخانه‌ها	۲۴	۱۹/۲
شبکه اطلاع‌رسانی و اینترنت	۱۱۰	۸۸
حضور در گردهمایی‌های داخلی و خارجی	۶۸	۵۴/۴

جدول شماره ۶. توزیع فراوانی دلایل عدم دسترسی جامعه پژوهشی به منابع اطلاعاتی

دلایل عدم دسترسی به منابع	تعداد	درصد
آشنا نبودن با منابع تخصصی رشته	۳۲	۲۵/۶
عدم تسلط کافی به زبان خارجی متون	۱۷	۱۳/۶
کمبود منابع به زبان فارسی	۲۸	۲۲/۴
موجود نبودن منبع در کتابخانه محل کار	۷۶	۶۰/۸
عدم دستیابی به موقع به منبع	۲۸	۲۲/۴
عدم آموزش برای استفاده از منابع	۲۰	۱۶
دور بودن از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۴۰	۳۲
عدم توانایی مالی برای استفاده از منابع	۱۷	۱۳/۶
فقدان نظام امانت بین کتابخانه‌ای	۴۳	۳۴/۴
عدم همکاری کتابدار در تهیه به موقع اطلاعات	۳۵	۲۸
عدم آشنایی کتابداران با منبع تخصصی رشته	۲۵	۲۰

جدول شماره ۴. توزیع فراوانی شیوه‌های دریافت منابع اطلاعاتی

شیوه‌های دریافت منابع اطلاعاتی	تعداد	درصد
امانت	۴۷	۳۷/۶
هدیه	۲۰	۱۶
خرید	۱۲۲	۹۷/۶
اشتراک	۴۶	۳۶/۸

جدول شماره ۵. توزیع فراوانی نحوه آگاهی جامعه پژوهشی از منابع اطلاعاتی مورد استفاده

آگاهی از منابع اطلاعاتی	تعداد	درصد
به طور اتفاقی	-	-
کتابخانه محل کار	۷۳	۵۸/۴
مرور منظم نشریات	۵۵	۴۴
منابع نقد و بررسی	۳	۱۰/۴
انجمن‌های علمی و تخصصی	۸۱	۶۴/۸
گردهمایی‌ها و نشست‌های علمی	۶۵	۵۲
از طریق همکاران	۱۵	۱۲
کتابخانه خارج از محل کار	۵۶	۴۴/۸
منابع و مآخذ مقالات	۳۳	۲۶/۴
کتاب‌شناسی‌ها	۱۶	۱۲/۸
شبکه‌های اطلاع‌رسانی	۸۶	۶۸/۸

نتایج آزمون‌های آماری

به منظور پاسخ‌گویی به سؤال پژوهش، «کدام‌یک از عوامل فردی با رفتار اطلاع‌یابی جامعه پژوهشی رابطه آماری معناداری دارد؟» درباره رابطه معنادار عوامل فردی با متغیرهای رفتار اطلاع‌یابی، با توجه به اینکه این سؤال در قالب فرضیه امکان نداشت، بنابراین فرضیه در قالب سؤال مطرح شد و برای پاسخ‌گویی به سؤال و بررسی رابطه بین متغیرهای عوامل فردی و متغیر رفتار اطلاع‌یابی، آزمون‌های آماری انجام شد. نتایج آزمون‌های آماری که به منظور یافتن رابطه آماری بین عوامل فردی و متغیرهای معرف رفتار اطلاع‌یابی صورت گرفت، ارتباط بین متغیرهای اولویت‌دار با آزمون ضریب همبستگی کندال مشخص شده‌اند. ارتباط بین دو متغیر کیفی از طریق آزمون کای ۲ و فیشر و ارتباط بین یک متغیر کمی و یک متغیر کیفی برحسب تعداد حالت‌های متغیرهای کیفی از آزمون تی من - وینتی آنالیز واریانس استفاده شده است. در این بخش فقط نام متغیرهایی که ارتباط آماری بین آنها وجود داشته است، به همراه سطح معنادار (۰/۰۵ و ۰/۰۱) آورده شده است.

- میزان تحصیلات با روزآمد کردن و حل مسئله علمی رابطه آماری معناداری دارد؛

بین میزان تحصیلات با استفاده از نشریات تخصصی داخلی و خارجی، پایان نامه‌ها، فهرست مقالات و کتاب‌شناسی‌ها و کتاب‌های تخصصی داخلی و خارجی رابطه آماری معناداری وجود دارد

اطلاع‌رسانی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - سابقه کار با مرور منظم نشریات، شبکه اطلاع‌رسانی، کتابخانه محل کار، کتابخانه خارج از محل کار، انجمن‌های علمی و تخصصی و نشست‌های علمی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - تسلط به زبان خارجی با مرور منظم نشریات رابطه آماری معناداری دارد؛
 - کمبود وقت با کتابخانه محل کار رابطه آماری معناداری دارد.

نتیجه‌گیری

نتایج بدست‌آمده از تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش به شرح زیر است.

- ۷۹/۲ درصد از اعضای هیئت علمی مورد پژوهش انگیزه خود را از جست‌وجوی اطلاعات، افزایش کیفیت تدریس عنوان کردند. انگیزه حدود یک‌چهارم افراد مورد پژوهش روزآمد کردن اطلاعات، حل مسئله علمی و انتشار مطالب علمی است؛
 - برای دستیابی به اطلاعات اکثر جامعه مورد پژوهش، ۸۵/۶ درصد، از پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه اطلاع‌رسانی استفاده می‌کنند و فقط ۳/۲ درصد از جامعه آماری از چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها برای دستیابی به اطلاعات استفاده می‌کنند. شاید یکی از علت‌های استفاده کم از منابع اطلاعاتی موجود، عدم آشنایی کافی کاربران یا ناشناخته بودن و در دسترس نبودن اینگونه منابع است؛
 - درباره مجراهای اطلاعاتی، ۸۸ درصد از جامعه آماری از شبکه اطلاع‌رسانی و اینترنت استفاده می‌کنند و بعد از آن کتابخانه‌های شخصی به‌عنوان مهم‌ترین مجرای اطلاعاتی مورد توجه است و استفاده از سایر کتابخانه‌ها کمترین مجراهای اطلاعاتی مورد استفاده اعضای هیئت علمی مورد مطالعه می‌باشد؛
 - درباره نحوه آگاهی از منابع اطلاعاتی، ۶۸/۸ درصد از جامعه آماری از طریق شبکه‌های اطلاع‌رسانی از منابع اطلاعاتی آگاه می‌شوند و فقط ۱۰/۴ درصد از طریق منابع نقد و بررسی از منابع اطلاعاتی آگاهی می‌یابند؛
 - مشکلات و موانعی که بر سر راه دستیابی به اطلاعات برای اعضای هیئت علمی مورد مطالعه وجود دارد، متنوع است. ولی موجود نبودن منبع در کتابخانه محل کار مهم‌ترین مشکل برای دستیابی به اطلاعات و عدم توانایی مالی برای تهیه منابع به‌عنوان کمترین درصد

- وضع تأهل با افزایش کیفیت تدریس و انتشار مطالب علمی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - سابقه کار با افزایش کیفیت تدریس، روزآمد کردن و کسب وجهه علمی رابطه آماری معناداری دارد.
 - ساعات اطلاع‌یابی افراد با متغیرهای فردی میزان تحصیلات، وضع تأهل، سابقه کار و کمبود وقت رابطه آماری معناداری نشان داده است.
 - نوع منابع مورد استفاده جامعه پژوهشی با متغیرهای فردی، سابقه کار و وضع تأهل رابطه آماری معناداری دارد.
 - رتبه علمی با بانک‌های اطلاعاتی و شبکه اطلاع‌رسانی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - بین میزان تحصیلات با استفاده از نشریات تخصصی داخلی و خارجی، پایان‌نامه‌ها، فهرست مقالات و کتاب‌شناسی‌ها و کتاب‌های تخصصی داخلی و خارجی رابطه آماری معناداری وجود دارد؛
 - محل اخذ مدرک با دایره‌المعارف‌ها رابطه آماری معناداری دارد؛
 - وضع تأهل با نشریات تخصصی داخلی و خارجی، فهرست مقالات و کتاب‌شناسی‌ها رابطه آماری معناداری دارد؛
 - سابقه کار با پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه اطلاع‌رسانی، نشریات تخصصی داخلی و خارجی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - تسلط به زبان خارجی با نشریات تخصصی داخلی و خارجی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - کمبود وقت با پایگاه‌های و شبکه اطلاع‌رسانی رابطه آماری معناداری دارد.
 - رتبه علمی با سایر کتابخانه‌ها رابطه آماری معناداری دارد؛
 - سال اخذ مدرک با سایر کتابخانه‌ها رابطه آماری معناداری دارد؛
 - وضع تأهل با کتابخانه شخصی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - سابقه کار با کتابخانه شخصی، شبکه اطلاع‌رسانی و اینترنت و حضور در گردهمایی‌ها رابطه آماری معناداری دارد؛
 - تسلط به زبان خارجی با حضور در گردهمایی‌ها رابطه آماری معناداری دارد؛
 - کمبود وقت با شبکه اطلاع‌رسانی و اینترنت رابطه آماری معناداری دارد.
 - رتبه علمی با کتاب‌شناسی‌ها رابطه آماری معناداری دارد؛
 - میزان تحصیلات با انجمن‌های علمی و تخصصی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - محل اخذ مدرک با آگاهی از طریق همکاران و گردهمایی‌ها و نشست‌های علمی رابطه آماری معناداری دارد؛
 - وضع تأهل با آگاهی از طریق همکاران و شبکه

پی‌نوشت‌ها

1. Remix_remix110@yahoo.com
2. Excite
3. Mho

منابع و مآخذ

۱. آرتون، پاولین (۱۳۷۹). مبانی نظام‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی، ترجمه مه‌رنگیز حریری، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک ایران.
۲. ابرامی، هوشنگ (۱۳۷۸). شناختی از دانش‌شناسی، تهران: نشر کتابدار.
۳. بابایی، محمود (۱۳۸۲). نیازسنجی اطلاعات، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی.
۴. شربت ملکی، رحیم (۱۳۸۲). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
۵. محمدعلیپور، نرگس (۱۳۸۲). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی.
۶. میرزایی طولارودی، فاطمه (۱۳۸۲). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات در استفاده از وب جهان‌گستر»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
۷. نوشین‌فرد، فاطمه (۱۳۸۲). «بررسی عوامل فردی مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی مراکز پژوهشی کشور»، پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
۸. یونسی نادری، اکرم (۱۳۸۳). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی مراجعه‌کنندگان کتابخانه عمومی زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شهر تهران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
9. lumande, Eward and Athulang Mutshewa (1999). «Information seeking behavior among university of Boswana Science Faculty». Information Development, 15(2):107-113
10. Mho, Lokman (2001). «The information seeking behavior of social science faculty studding stateless nation». PhD dissertation, Theuniversity of north Carolina chapel Hill.
11. S.Majid, G.M.Kasim. «Information seeking behavior of international Islamic university Malaysia law faculty members». Malasia Journal of library and information Science, 5(2)(December2000):1-17
12. Sridhar, M.S. (1989). «Information seeking behavior of the Indian Space technologists». Li-brary Science, 26: 127-162.

برای عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی ذکر شده است؛
 - درباره ارتباط متغیرهای رفتار اطلاع‌یابی و متغیرهای عوامل فردی می‌توان چنین عنوان کرد که:
 - یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که انگیزه‌های دریافت اطلاعات با عوامل فردی میزان تحصیلات، وضع تأهل و سابقه کار رابطه آماری معناداری دارد؛
 - یافته‌های پژوهش نشان داد که ساعت اطلاع‌یابی با عوامل فردی میزان تحصیلات، وضع تأهل، سابقه کار و کمبود وقت رابطه آماری معناداری دارد؛
 - یافته‌های پژوهش گویای این مطلب است که نوع منبع با عوامل فردی سابقه کار و وضع تأهل رابطه آماری معناداری دارد؛
 - یافته‌های پژوهش چنین نشان می‌دهد که منابع دستیابی به اطلاعات با عوامل فردی رتبه علمی، میزان تحصیلات، محل اخذ مدرک، وضع تأهل، سابقه کار، تسلط به زبان خارجی و کمبود وقت رابطه آماری معناداری دارد؛
 - یافته‌های پژوهش نشان داد که مجاری دستیابی به اطلاعات با عوامل فردی رتبه علمی، سال اخذ مدرک، وضع تأهل، سابقه کار، تسلط به زبان خارجی و کمبود وقت رابطه آماری معناداری دارد؛
 - یافته‌های پژوهش بیانگر این مطلب است که چگونگی آگاهی از منبع با عوامل فردی رتبه علمی، میزان تحصیلات، محل اخذ مدرک، وضع تأهل، سابقه کار، تسلط به زبان خارجی و کمبود وقت رابطه آماری معناداری دارد.

پیشنهادهای پژوهشی

براساس یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل آنها، پیشنهادها زیر ارائه می‌شود.
 ۱. ایجاد امکانات مناسب از فناوری‌های نوین در مراکز دانشگاهی برای بهره‌گیری اعضای هیئت علمی از منابع مجراهای اطلاعاتی (پیوسته) و همچنین توجه به امکانات آموزشی برای آموزش اعضای هیئت علمی در استفاده از امکانات و فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی از طریق برگزاری دوره‌های بازآموزی، آموزشی، همایش‌های تخصصی و کارگاه‌های آموزشی؛
 ۲. تأمین امکانات مالی مناسب برای شرکت در گردهمایی‌های داخلی و خارجی. از آنجاکه اعضای هیئت علمی برای روزآمد ساختن اطلاعات خود نیازمند حضور در مجامع داخلی و خارجی هستند، برای این منظور فراهم آوردن زمینه و امکانات لازم توصیه می‌شود؛
 ۳. تأمین بودجه لازم برای کتابخانه‌های واحدهای دانشگاه آزاد به منظور ایجاد امکانات لازم برای دستیابی اعضای هیئت علمی به منابع و مجراهای اطلاعاتی و فراهم کردن منابع تخصصی مورد نیاز آنان در این مراکز؛
 ۴. فراهم آوردن نظام اطلاع‌رسانی مناسب از طریق ایجاد شبکه ارتباطی بین کتابخانه‌های واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی از طریق ایجاد شبکه ارتباطی، به منظور کاهش اتلاف وقت و هزینه‌ها و برای افزایش حجم مجموعه کتابخانه‌ها و نیز ایجاد نظام امانت بین کتابخانه‌های واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی.